

Arianna Huffington

MARIA CALLAS

Het dramatische leven van de meest betoverende
zangeres van de twintigste eeuw

BIOGRAFIE

Arianna
Huffington

Maria Callas

Uitgegeven door Xander Uitgevers bv
Hamerstraat 3, 1021 JT Amsterdam

www.xanderuitgevers.nl

Oorspronkelijke titel: *Maria Callas: the woman behind the legend*

Oorspronkelijke uitgever: Weidenfeld & Nicolson, London

Vertaling: Maurits van de Toorn

Omslagontwerp: Studio Marlies Visser

Omslagbeeld: Hollandse Hoogte

Fotokatern: Getty Images

Auteursfoto: Thrive Global

Opmaak binnenwerk: ZetSpiegel, Best

Copyright © 1980 Agapi Stassinopoulos

Copyright © 2017 voor de Nederlandse taal:

Xander Uitgevers bv, Amsterdam

Eerste druk 2017

ISBN 978 94 0160 737 7 | NUR 320

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden te traceren. Mocht u desondanks menen rechten te kunnen uitoefenen, dan kunt u contact opnemen met de uitgever. Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Bernard

Inhoud

Voorwoord	9
1 (1913-1936)	19
2 (1923-1941)	35
3 (1941-1945)	50
4 (1945-1947)	65
5 (1947-1949)	78
6 (1949-1951)	97
7 (1951-1954)	121
8 (1954-1956)	154
9 (1956-1958)	186
10 (1958-1960)	221
11 (1960-1963)	257
12 (1963-1968)	301
13 (1968-1975)	347
14 (1975-1977)	395
Epiloog	411
Bronnen	417
Dankbetuiging	429

Voorwoord

WE WAREN PER BOOT in Epidaurus aangekomen in de stromende regen. Terwijl ik mijn moeders hand stevig vasthield, liep ik in een grote menigte naar het oude Griekse theater. Het was 17 augustus 1960, net een maand na mijn tiende verjaardag en ik stond op het punt mijn allereerste opera te horen, *Norma*, met in de hoofdrol Maria Callas. Alles wat ik over haar wist, behalve dat ze een ‘beroemd zangeres’ was, was wat iedere andere Griek van tussen de vijf en 105 wist dat ze de vrouw was in het leven van de erg, erg rijke Onassis, naar wiens bekende gezette gestalte honderden ogen de ingang van het theater afzochten.

Alle 20.000 zitplaatsen waren bezet toen er werd aangekondigd dat de voorstelling tot de volgende zondag zou worden uitgesteld, aangezien de regen geen teken van ophouden gaf. Toen ik eindelijk een week later Maria Callas zag, was er iets in haar dat duidelijk de verbeelding van het tien jaar oude kind te pakken kreeg. Het was die voorstelling en niet de *Tosca* in Covent Garden (haar laatste verschijnen op het operatoneel) die ik vijf jaar later zag, die weer tot in details in mijn herinnering opkwam, toen me in 1977, een paar maanden na haar dood, werd gevraagd of ik belangstelling had om de biografie te schrijven van een van de opvallendste vrouwen van deze tijd. Ogenblikke-

lijk kwam de herinnering aan die avond weer boven, samen met de onbewust bewaarde herinnering aan mijn opwinding en aan de onverdraaglijke saaiheid van de daaropvolgende week die wel een jaar leek te duren totdat ik haar werkelijk zag en hoorde.

Sinds die avond in Epidaurus ben ik vele malen in vervoering gebracht door de kracht van haar stem en haar dramatische interpretaties. Ik ben ook geraakt door iets diepers, door de intensiteit van het vuur dat ik in haar kon voelen, dat haar verteerde terwijl het tegelijkertijd alles om haar heen verlichtte. Vooral de herinnering aan Epidaurus deed me besluiten haar leven te beschrijven. Ik was vanaf het eerste moment dat ik haar zag door haar gefascineerd, maar pas zo'n achttien jaar later, toen ik met dit boek halverwege was, begreep ik werkelijk waarom. Pas toen begreep ik ook waarom ze het middelpunt vormde van zo'n intense en onophoudelijke opwinding, waar ze ook maar kwam, waarom miljoenen die niets gaven om muziek haar carrière en haar leven zo begerig volgden en waarom talloze mensen dagenlang voor operagebouwen kampeerden om kaartjes voor haar optreden te bemachtigen. Ze had natuurlijk een schitterende carrière en creëerde prachtige rollen, ze had een privéleven dat net zo dramatisch was als dat van veel van de heldinnen die ze op het toneel tot leven bracht en ze verkeerde in het gezelschap van Ari en Jackie, van Franco Zeffirelli en Winston Churchill en een eindeloze processie van rijke en beroemde mensen, die allemaal *contact* met haar hadden. Dat verklaart echter nog steeds niet de ongeëvenaarde fascinatie die ze opwekte, noch de even intense vijandigheid die ze opriep.

Het leven van Maria Callas was een tragedie en een sprookje tegelijk. Ze transformeerde zichzelf zo volledig als iemand buiten de mythologie maar kon doen: ze veranderde van een dik, onbeholpen meisje in een vrouw met een fascinerende schoonheid en persoonlijkheid. Maar zelfs op het moment dat deze sprookjesachtige verandering plaatsvond, begon de tragedie zich al te voltrekken. Een tragedie die zich op een aantal gebieden afspeelde: haar onoplosbare conflict met haar moeder, de langzame slijtage van haar huwelijk, haar emotionele relatie met haar stem, haar verschrikkelijke afhankelijkheid van Onassis en de verbittering, de vernedering en de pijn toen hij in plaats van haar

een ander verkoos. Tijdens al deze verschillende tragedies woedt er onophoudelijk strijd in haar, strijd tussen Callas en Maria, tussen legende en vrouw, tussen beeld en werkelijkheid. Deze strijd, die de kern van haar leven vormde, is ook de kern van dit boek. Ik begon met diep respect en bewondering voor wat ze deed en wat ze probeerde te worden. Ik eindigde met van haar te houden.

Ik begon natuurlijk met het lezen van alle bestaande literatuur over haar – de boeken, de recensies, de karakterschetsen en de interviews. Daarna reisde ik bijna twee jaar over de hele wereld om te praten met vrienden, collega's en soms vijanden die ooit deel hadden uitgemaakt van haar leven. Het zo kort na haar dood met mensen praten had als onschatbaar voordeel dat alle antwoorden direct en open waren, voordat het analyseren en beoordelen was begonnen. Ik moest voortdurend op mijn hoede zijn voor één gevaar: een aantal vrienden, godzijdank slechts enkelen, was vastbesloten het masker van La Callas intact te houden. Zij beschreven een Maria die alleen maar bestond uit het beeld dat het publiek van haar had, uit de uitspraken die ze in het openbaar gedaan had, zij beschreven kortom een wassen beeld zonder fouten en tegenstrijdigheden. Maar ik twijfel er niet aan dat de Maria die zich tijdens haar leven al verzette tegen deze beperkingen dat ook na haar dood zal doen.

Aangezien de relatie die Maria met haar moeder had de gekwetste kern van haar leven vormde, wist ik dat ik met haar moest beginnen. Dat was rond Kerstmis 1977, in de tijd dat Meneghini en Maria's moeder aan het strijden waren over de twaalf miljoen dollar die Maria zonder testament had nagelaten. De advocaten van mevrouw Callas wilden haar met niemand laten spreken. Ik ging naar Athene, vastbesloten niet naar Londen terug te keren voordat ik haar gezien had. Op een middag kwam ik, met een bos bloemen in mijn hand, bij haar appartement in een keurige, respectabele buurt in Athene. Ze opende voorzichtig de deur, nam de bloemen aan maar wilde me niet binnenlaten. Toen gebeurde er iets om me eraan te herinneren dat wonderen net zo vaak gebeuren in deuropeningen in een buitenwijk als in religieuze boeken, en misschien nog wel vaker. Een tere oude dame kwam uit het naastgelegen appartement, wisselde een paar woorden met mevrouw

Callas en viel plotseling flauw. We droegen haar in haar flat, betten haar voorhoofd met eau de cologne en bleven nog een tijdje nadat ze weer was bijgekomen. ‘Na zoiets heb je wat te drinken nodig,’ zei mevrouw Callas.

Ik kwam zes uur later uit haar appartement tevoorschijn om de volgende dag weer terug te keren, evenals de twee daaropvolgende dagen. De hulp die ze me gaf en de kennis die ik verkreeg in de uren die we samen doorbrachten vormden de basis waarop ik het boek begon te bouwen. Wat zij me vertelde is op deze pagina’s verweven met alles wat de volgende achttien maanden door vele, vele anderen die kortstondig of jarenlang in Maria’s nabijheid hadden verkeerd, is verteld. Sommigen van hen, zoals haar moeder, Franco Zeffirelli en Tito Gobbi, stonden al op mijn lijstje vanaf het moment dat ik aan het boek begon. Anderen, vaak mensen die bij haar waren bij belangrijke gebeurtenissen in haar leven, kwam ik gaandeweg op het spoor. De bijzonderste ontmoeting was die met haar peetvader, Leo Lantzounis, een Griekse dokter die een paar jaar voor Maria’s ouders naar Amerika was geëmigreerd en daar een succesvol orthopedisch chirurg was geworden. Ik wist dat hij heel nauw contact met haar had gehad, maar niets van wat ik tot dusver had ontdekt had me een indicatie gegeven van de hechte band tussen beiden. We spraken urenlang in zijn New Yorkse appartement aan de Hudson. Plotseling haalde hij een dikke stapel brieven tevoorschijn, die een periode van 27 jaar omvatten: vanaf 1950 tot aan het jaar dat ze stierf had Maria, hoewel ze brieven schrijven haatte, zoals haar beste vrienden me verzekerden, consequent, in al haar kwetsbaarheid, haar hart geopend voor deze man. Het was uit haar brieven meteen duidelijk dat hij haar de liefde en warmte verschaftte waar ze altijd naar verlangde. ‘Ik houd van je en bewonder je,’ schrijft ze in een van de brieven. ‘Je bent als een bloedverwant voor me. Het is vreemd dat familiebanden toch niet sterk zijn. Mijn familie heeft me niets dan verdriet gegeven. Jij bent altijd een bron van vreugde en geluk geweest.’ Ze sprak hem vaak aan met ‘lieve noné’, het Griekse woord voor peetvader, en ondertekende haar brieven met ‘je petekind’. Haar taalgebruik is een curieus, zelfbedacht mengsel: grammatica en syntaxis leunen zwaar op het Grieks, Frans en Italiaans, terwijl de woorden, hoewel altijd Engels,

vaak te letterlijke vertalingen zijn. Ik ben Leo Lantzounis bijzonder veel verschuldigd omdat hij me deze kostbare documenten, die hijzelf zo koestert, heeft toevertrouwd.

Er waren ook mensen die geen deel uitmaakten van haar professionele leven. Zij verschaften me veel van de kennis en de details die ik nodig had om Maria en niet alleen Callas tot leven te brengen: Mary Mead reisde met haar van hotel naar hotel in die wanhopige, krankzinnige periode die volgde op Onassis' beslissing om Jackie Kennedy te huwen; Peter Diamand was na een aantal van haar grootste triomfen en een aantal van haar grootste catastrofes bij haar achter het toneel; Nadia Stancioff was bij haar gedurende het filmen van *Medea* en tijdens die intieme zomer op het particuliere eiland Tragonisi in de Egeïsche Zee; François Valéry werd haar semiofficiële begeleider en goede vriend in haar laatste, eenzame jaren. Verder waren er collega's, zoals Jon Vickers, Nicola Rescigno en Sylvia Sass, vrienden als Vasso Devetzi, Gaby van Zuylen en Christian Bisschini en degenen die door hun werk met haar verbonden waren – haar vertegenwoordiger, haar kapper, haar woninginrichter – en die daardoor onvermijdelijk deel gingen uitmaken van haar dagelijkse leven en soms vrienden werden. Ik ontmoette ze allemaal gedurende deze twee jaar en ging vaak terug om nog eens en soms nog eens met ze te praten naarmate ik meer inzicht kreeg in de persoon van Maria Callas en ik effectiever verhalen uit ze kon krijgen die dit inzicht verhelderden of herinneringen waarvoor dieper graven nodig was om ze aan de oppervlakte te krijgen. Als ik twijfels koesterde over hun precieze verklaringen zoals ik ze had opgeschreven (onze gesprekken werden niet op de band opgenomen) controleerde ik ze nog eens bij hen voordat het boek ter perse ging. Als ik door het boek heen onuitgesproken gedachten of gevoelens vastleg zijn dat geen speculaties maar is dat de weergave van hun eigen relaas, gebaseerd op mijn gesprekken of, als de persoon overleden is, zoals aan mij verteld door een goede vriend of familielid.

De belangrijkste bron van informatie en begrip was natuurlijk Maria zelf, maar slechts zelden door de uitspraken die ze in het openbaar deed: deze geven vaak weinig of geen indicatie van haar werkelijke gemoedstoestand op dat moment. In feite zei ze regelmatig precies het

tegenovergestelde van wat ze werkelijk vond. Ze zou vertellen hoe gelukkig en tevreden ze was, terwijl ze tegelijkertijd gekweld werd. Ze zou spreken over de stabiliteit van haar huwelijk en de toewijding van haar man, een paar maanden voordat ze hem verliet. We hebben echter de brieven aan haar peetvader waarin ze schrijft alsof ze tegen zichzelf praat en een enkele keer een intieme brief aan een vriend. Tenslotte hebben we ook nog de gesprekken met John Ardoïn die het eerlijkste, directste en meest tragische verslag van haar gevoelens vormen dat er is. Slechts een paar minuten van de vele uren die ze op de band insprak zijn gepubliceerd. Ik ben John Ardoïn heel erg dankbaar dat hij de volledige afschriften ter beschikking heeft gesteld.

Af en toe wijst het toeval, het noodlot of wat dan ook naar een individu dat dan niet alleen uitverkoren is om de grootste te zijn op zijn of haar gebied, maar ook om uniek te zijn, een nieuwe maatstaf te vormen waarmee iedereen die volgt automatisch wordt vergeleken. Zo iemand was Callas. Het geniale van haar was dat ze, hoewel ze *interpreteerde*, haar publiek liet voelen dat ze *creëerde* – terwijl de inkt bij wijze van spreken nog niet droog was. Hoeveel grote geesten hun stempel ook hadden gedrukt op wat Maria zong, haar uniciteit zorgde ervoor dat het publiek ze vergat. Ze waart nog steeds rond in alle producties van de rollen die ze ooit zong en zal dat ook blijven doen: er is heden ten dage geen groter lof voor een Norma, een Violetta of een Floria Tosca dan dat ze de beste sinds Callas is.

Door opera's weer tot leven te brengen waarvan velen vergeten waren dat ze bestonden, door tot het hart van het drama in de muziek te gaan, door dit zowel met haar stem als haar lichaam tot uitdrukking te brengen en door regisseurs als Visconti en Zeffirelli te inspireren om producties te ontwerpen waarin haar dramatiek tot haar recht kwam, heeft Maria een radicale verandering teweeggebracht in de huidige opera. Gedurende de afgelopen twee jaar ben ik echter tijdens het luisteren naar alle commerciële plaatopnamen, illegale opnamen en banden van repetities tot de conclusie gekomen dat het belangrijkste feit is dat ze leefde en zong en dat ze door drama, kracht en leven in de muziek te brengen ons een spiegel voorhield – en nog steeds voorhoudt – met onze diepste en geheimste passies.

Ze was zonder twijfel de meest controversiële en opzienbarende zangeres van deze eeuw. Zelfs op haar hoogtepunt werd haar stem belachelijk gemaakt als onmuzikaal, lelijk en indruisend tegen alle idealen van vocale schoonheid. Zelfs degenen die niets weten van de muzikale controversen hebben gehoord van haar temperament en woede-uitbarstingen, haar plotselinge afzeggingen van langverwachte voorstellingen en haar weglopen uit voorstellingen die al aan de gang waren. Steeds weer bleek, toen ik aan het boek bezig was, dat er gegronde, vaak tragische redenen waren voor gedrag dat op het moment zelf volledig werd verklaard in termen van slecht humeur, onmogelijke eisen en ijdelheid. Nog belangrijker dan deze ontdekkingen was de gespletenheid in Maria die ze onthulden, een gespletenheid die ze onophoudelijk verlangde te helen.

Door de interviews, haar uitspraken in het openbaar en de waarheid van haar privéleven kreeg haar portret langzaam scherpte en kleur en kreeg ik nieuwe aanwijzingen en nieuwe details. Het was een beetje alsof je naar het opkomen van een polaroidfoto keek. Terwijl ik vergat wie de foto genomen had, keek ik gewoon gefascineerd hoe hij tot leven kwam.

Ik begon met haar nauwkeurig te onderzoeken. Juist toen ze het gevaar liep te verdwijnen in een waas van alledaagsheid – van onzekerheden, snobisme, angsten, kortom gewone menselijke dingen – herontdekte ik haar zonder alle afleidende zaken, niet in haar openbare maar in haar *werkelijke* grootsheid. Tegen die tijd was ze een deel van mijn dagelijkse leven geworden en was ze zelfs begonnen mijn dromen te doorkruisen.

Pas toen ik ophield met theoretische interpretaties begon ik haar te kennen en pas toen ik een oordeel opschortte begon ik de volle kracht te voelen van de passie waarvan haar leven doordrenkt was. Deze passie voor het leven, voor haar kunst en voor iets onbekends, iets diepers, joeg haar altijd voort. Ik heb gepoogd deze passie op de volgende pagina's over te brengen.

*Zingen is een uitdrukking van je bestaan,
een bestaan dat steeds groeit.*

Maria Callas

1

PETROS DIMITRIADIS ZAT OP zijn naamdag op de veranda van zijn huis, omringd door zijn zeven kinderen en zoveel gasten als de veranda maar kon bevatten. Hij was onder zijn opgekrulde snor door het geroezemoes van alle gepraat en geroddel heen een oude Griekse balade aan het neuriën, voornamelijk voor zichzelf, maar het duurde niet lang voordat zijn stem als enige te horen was. Hij was nauwelijks gestopt toen zijn publiek, dat langzaam was aangegroeid door voorbijgangers, begon te roepen: ‘Zing een lied, Petro’... ‘Kolonel Petro, zing een lied’... ‘Zing voor ons, papa.’ Hij glimlachte en keek over het pleintje dat nu vol mensen was. Met het zelfvertrouwen van een oude artiest liet hij zijn blik rondzwerfen en nam hij de nieuwkomers op, onder wie de bezoekende Italiaanse tenor die de volgende avond een concert zou geven voor een uitverkochte zaal. Hij liet plechtig een arm op de balustrade van de veranda rusten en barstte uit in ‘Questa o quella’, een van zijn meest geliefde Verdi-aria’s. Hij had Rigoletto nooit van begin tot eind gehoord en had deze aria op zijn gehoor leren kennen, zoals hij alles wat hij zong op zijn gehoor had leren kennen. Het publiek was verrukt en zo in beslag genomen dat men niet eens merkte dat de Italiaanse tenor halverwege de aria wegsloep. Men wist alleen dat de beroemde bezoeker niet geheel in orde was toen de vol-

gende morgen het concert werd afgelast. Al het geld werd terugbetaald en de tenor werd opgesloten in zijn kamer aangetroffen, verteerd door jaloezie en twijfel aan zichzelf. De ster van Petros Dimitriadis had nooit hoger gestaan dan die avond en in Stylys waar hij woonde, vanaf Thermopylae aan de overzijde van de Golf van Lamia, werd zijn stem unaniem als de beste beschouwd. Het vertrek van de Italiaanse tenor was alleen een laatste bevestiging en loftuiting daarvan. Petros had geen excuus nodig om in een lied uit te barsten. Hij was altijd aan het zingen of neuriën – zelfs als hij vocht, werd er gezegd. Heel zijn leven legerofficier was hij tijdens de Balkanoorlog bekend als ‘de zingende commandant’. Een halve eeuw later zou zijn kleindochter Maria bekend zijn als La Divina, de prima donna assoluta, de gouden stem van de eeuw.

Haar moeder Evangelia, in de familie bekend als ‘Litza’, was Petros’ favoriete dochter. Ze had zijn flair, zijn vaardigheid om publiek te trekken, zijn sterkte en een groot deel van zijn aantrekkingskracht – maar niets van zijn talent. Ze verlangde ernaar actrice te worden, maar in een familie van legerofficieren in een afgelegen deel van Griekenland voor de Eerste Wereldoorlog leek alleen het idee van een theater-carrière al absurd. Ze volgde in plaats daarvan dus het platgetreden en prijzenswaardige pad van het huwelijk. Ze leerde een doctorandus in de farmacie van de Universiteit van Athene kennen, George Kalogeropoulos. Iedereen gaf zijn goedkeuring aan het huwelijk, behalve Petros. ‘Trouw niet met hem, Litza,’ hield hij vol. ‘Je zult nooit gelukkig met hem worden.’ Een paar maanden echter nadat George en Litza elkaar ontmoet hadden overleed Petros Dimitriadis aan een beroerte, veroorzaakt door de verwondingen die hij had opgelopen in de Balkanoorlog. Zestien dagen later trouwde Litza in een Grieks-orthodoxe kerk in Athene met George. George was, met zijn brede wenkbrauwen, zijn dichte kastanjebruine haar en zijn mannelijke snor, wat je zou kunnen noemen een knappe man, die er bijzonder imponerend en waardig uitzag naast zijn bruid met haar glanzende ogen en haar eenvoudige witte jurk.

Ze verhuisden naar Meligala op de Peloponnesos waar George een apotheek opende, de enige in dertien provincies. Zijn klanten kwamen

van kilometers ver en al snel had hij voldoende geld verdiend om te kunnen verhuizen naar wat bekendstond als 'het beste huis' in Meligala. Maar binnen zes maanden wist – of beter gezegd besloot – Evangelia dat haar vader gelijk had gehad. Ze had George Kalogeropoulos nooit moeten trouwen en ze zou nooit gelukkig met hem worden. Ze realiseerde zich heel snel dat zijn charmante uiterlijk bedrieglijk was. Hij dorstte niet naar roem en was zeker niet geneigd om haar verlangen naar luxe, afwisseling en distinctie te vervullen. Ze besloot echter, tenminste voor zolang het duurde, om de rol van goede echtgenote te spelen. Zelfs nog voor hun eerste kind was geboren, een jaar na hun huwelijk, had ze de hoop of de pogingen om van haar huwelijk meer dan uiterlijke schijn te maken, al opgegeven. Of George begon met zijn avontuurtjes voordat, of nadat zijn vrouw tot haar onuitgesproken conclusie was gekomen dat het huwelijk een vergissing was, is niet makkelijk vast te stellen. Het is wel duidelijk dat, hoe meer de apotheek bloeide en zijn status als welvarend en gerespecteerd burger groeide, hij steeds enthousiaster allerlei vluchtige affaires had. Evangelia slikte volgens de eeuwenlange traditie van de Griekse vrouw haar wrok in en verkreeg de genoegdoening die ze kon krijgen door stommetje te spelen en af en toe als martelares uit te barsten. Tegelijkertijd was ze, met haar kok en haar dienstmeisjes, voldoende druk bezet met de routine-bezigheden van een gehuwd bestaan om te vergeten dat er weinig inhoud en bijzonder weinig vreugde achter zat.

Ze was achttienhalf toen ze Meligala verliet en naar Athene ging, waar op 4 juni 1917 haar eerste dochter, Jackie, werd geboren. Drie jaar later kwam er een zoon, Wassily, die om meer redenen dan alleen de speciale plaats die in traditionele Griekse families aan een zoon wordt toegekend, een diepere liefde in allebei de ouders opwekte dan ze ooit tevoren hadden gevoeld. Een tijdlang leek het er zelfs op dat Wassily de liefde die George en Evangelia korte tijd voor elkaar gevoeld hadden weer zou laten opbloeien, maar drie jaar later brak er in Meligala tyfus uit en Wassily werd een van de eerste slachtoffers van de epidemie. 'Het leek wel alsof mijn hart met hem stierf. Ik dacht dat ik nooit meer tot leven zou komen,' schreef Evangelia jaren later.

Had de levende Wassily zijn ouders bijna weer bij elkaar gebracht,

de dode Wassily maakte het contact tussen hen helemaal onmogelijk. Opgesloten in hun gescheiden forten van verdriet konden ze geen van beiden een manier vinden om een brug naar elkaar te slaan, totdat George het niet langer kon verdragen. In het geheim bedacht hij een plan om te ontsnappen, waaruit bleek dat hij meer durf en verbeelding bezat dan zijn vrouw had durven denken. Binnen een paar dagen had hij zowel de apotheek, de prestatie waar hij het meest trots op was, als hun huis verkocht en had hij drie kaartjes naar Amerika gekocht.

De dag voordat ze zouden afvaren vertelde hij het zijn vrouw. Ze vergaf het hem nooit: het was 1923, ze had geen geld of diploma's, ze had een kind van vijfenhalf en was in verwachting van een tweede. Ze realiseerde zich dat ze geen andere mogelijkheid had dan nog meer vergiftigende wrok te slikken, haar verdriet omdat ze haar land en familie verliet te smoren en dat ze een echtgenoot moest volgen over de Atlantische Oceaan, waar ze hem met genoeg in zou hebben verdronken. Evangelia kan niet makkelijk in een nog verbitterder en diep bedroefder toestand geweest zijn dan tijdens die zwangerschap. Als toppunt van alles was ze voortdurend zeeziek. 'De hele reis over de Atlantische Oceaan voelde ik me ellendig,' schreef ze.

Ze voeren de haven van New York binnen op 2 augustus 1923. Het land was in de rouw voor president Harding en alle vlaggen hingen halfstok toen Evangelia, vijf maanden zwanger, samen met haar man en dochter in de Verenigde Staten aankwam. De eerste Amerikaanse krant die het verblufte Griekse paar in handen werd geduwd had grote zwarte koppen die ze geen van beiden konden lezen omdat ze geen Engels kenden. Ze werden op de kade opgewacht door Leonidas Lantzounis, die een jaar eerder uit Meligala naar Amerika geëmigreerd was. Het zicht op New York, samen met de aanwezigheid van een vriend van thuis, wekte in Evangelia gevoelens van opwindning en avontuur die maandenlang gesmoord waren geweest door verdriet en wanhoop. George, die met Leonidas' oudere broer op school gezeten had, was opgelucht iemand te zien die hem bij de eerste aarzelende stappen in een nieuw land kon helpen.

Met Leonidas' hulp vond George een baan in een apotheek en terwijl haar man zich aanpaste aan het werken voor iemand anders,

wierp Evangelia zich op het inrichten van het appartement dat ze in Astoria op Long Island gehuurd hadden. Griekse kleden, Griekse kussens en in de slaapkamer Griekse iconen met een kleine kaars ervoor die de hele dag brandde, maakten van het onpersoonlijke New Yorkse appartement veel meer een thuis.

In diezelfde tijd bereidden beide ouders zich voor op de komst van hun nieuwe zoon. Geen van beiden leek bereid te zijn zelfs maar voor één ogenblik de mogelijkheid te overwegen dat hun nieuwe kind een meisje zou zijn. Hun verlangens en hun primitieve logica hadden hen ervan overtuigd dat de nieuwe baby een zoon zou zijn die de plaats van Wassily zou innemen en die hun leven, zo ver weg van waar hij geleefd had en gestorven was, compleet zou maken. Alle kleertjes die Evangelia breide waren blauw en alles wat ze kochten voor de babykamer was voor een jongetje. ‘Sinds Wassily’s dood heb ik steeds gebeden om een andere zoon om de lege plek in mijn hart op te vullen,’ zei Evangelia.

Op 2 december 1923¹ liet de verwachte zoon het afweten. In plaats daarvan bracht dokter Lantzounis de moeder een dochter met een gewicht van tien pond. De babykleertjes zouden niet gepast hebben, zelfs al waren ze roze. ‘Je hebt kleertjes gemaakt voor een baby als een pop, maar ze zijn te klein voor deze baby. De zusters kunnen ze niet aantrekken. Ze lijkt wel een lammetje, ze is zo groot!’ vertelde Leo Lantzounis lachend aan Evangelia terwijl hij aan haar bed zat en haar hand streekte.

De eerste woorden die Maria van haar moeder hoorde, waren: ‘Haal haar weg!’ Het eerste gebaar van haar moeder was het wegdraaien van haar ogen voor haar dochter en kijken naar de sneeuwstorm, die buiten woedde. Ze dacht alleen maar liefdevol en verdrietig aan Wassily, gaf ze later toe. Toen de verpleegsters de moeder vroegen welke naam

¹ De eerste controversie in Maria’s leven betreft haar geboortedatum. Maria vierde haar verjaardag altijd op 2 december, wat volgens dokter Lantzounis, die aanwezig was in het ziekenhuis, inderdaad de datum van haar geboorte is. Haar moeder echter, die er uiteraard ook bij aanwezig was, blijft van mening dat ze op 4 december werd geboren. Om de zaken nog verder te compliceren staat ze op haar school geregistreerd als geboren op 3 december en zijn er op het stadhuis van New York noch in het Flower Hospital geboorteakten.

ze moesten zetten op het kralenarmbandje dat ze baby's in ziekenhuizen geven, viel er een beteuterde stilte. Zij noch haar man had gedacht aan een meisjesnaam. 'Sophia,' zei ze, een naam uit de lucht plukkend. 'Nee, Cecilia,' ging haar man ertegenin. Uiteindelijk slaagden ze erin het eens te worden over Maria. Toen Maria drie jaar later werd gedoopt in de Grieks-orthodoxe kathedraal aan 74th Street in oost kreeg ze als een jonge prinses alle drie de namen met nog zelfs één erbij: Cecilia Sophia Anna Maria. Leonidas Lantzounis, die als eerste haar ouders op Amerikaanse bodem had begroet, was haar peetvader. De man die haar het eerst in de armen van haar moeder had gelegd werd niet alleen haar peetvader maar ook tot het einde van haar leven haar trouwe steun en toeverlaat. De ouders wijzigden hun naam officieel van Kalogeropoulos in Callas – een symbool van hun streven van dat moment om van Amerika hun permanente woonplaats te maken. Hun Griekse vrienden bleven echter hun originele naam gebruiken, zodat Maria aan beide gewend raakte.

Het kostte Evangelia vier dagen voordat ze weer naar haar dochter kon kijken, maar het is niet makkelijk om een vier dagen oude baby te weerstaan. 'Waarom hou je niet van me?' was de vraag die Evangelia zag in de grote, donkere ogen van haar dochter. Uiteindelijk bezweek ze en zette zich ertoe om de baby de liefde te geven die ze haar eerst onthouden had.

Er is geen enkele baby ter wereld over wie geen legenden ontstaan – van het uit het raam duwen van de kat tot het opeten van alle aardbeien in de tuin, om er vervolgens dagenlang ziek van te zijn. Als de baby zelf tot een legende uitgroeit komt er geen eind aan de verhalen uit de kindertijd die voor de geest worden gehaald, worden herhaald, overdreven of verzonnen. Bijvoorbeeld het verhaal van de dokter die haar ter wereld hielp, één blik op haar wierp en voorspelde dat ze vele harten zou breken; of de scènes uit haar vroegste jeugd: hoe ze, drie maanden oud en nog niet eens van de borst af in haar wieg beschuit lag te mummelen; haar gekweel als baby natuurlijk; en dan, toen ze vier jaar oud was, de scène dat ze gehurkt onder de pianola zat, terwijl ze de pedalen met haar hand indrukte en met haar mond halfopen in extase luisterde naar de eerste muziek die ze ooit maakte.

Toen Maria vier werd, was de familie Callas verhuisd van Astoria naar Manhattan en woonde op Washington Heights in de 192nd Street. George Callas had weer een eigen zaak en was flink op weg om de droom te vervullen die hij had gehad sinds ze Griekenland hadden verlaten: het herstellen van de zakelijke status die hij in de kleine gemeenschap thuis had genoten. De pianola was een van de eerste symbolen van hun nieuwe welvaart, maar was veel meer dan alleen dat. Evangelia, geïnspireerd door herinneringen aan haar vaders schitterende gezang, de flauwe prikkeling van haar eigen ambities en het gekweel van haar dochters in huis, was hoewel nog maar half bewust, stappen aan het ondernemen die de muzikale neigingen van haar kinderen zouden stimuleren. Maria had als vroegste jeugdroom tandarts worden, maar Evangelia liet zich niet zo gauw ontmoedigen. De pianola werd gevolgd door een grammofoon. De eerste plaat die ze kocht was 'Vissi d'arre' uit *Tosca* en al snel daarna fragmenten uit *Martha* en *Aida*. Ondertussen was George Callas druk bezig plaat na plaat met Griekse liedjes te kopen. Met rituele regelmaat brak er ruzie uit tussen de ouders over de plaat die op de grammofoon lag. Evangelia zou dan met ogen als een tijger George toeschreeuwen dat hij zijn rottige Griekse platen *onmiddellijk* weg moest halen om te voorkomen dat de muzikale smaak van haar dochters verpest werd. George en Evangelia hadden nu niet meer begrip voor elkaar dan op de dag dat ze elkaar ontmoetten. Evangelia's merkwaardige beschrijving van haar man was: 'Hij was als een bij voor wie iedere vrouw een bloem was waarboven hij moest rondvliegen, op zoek naar zoetheid.' Het werd hem echter allerm minst toegestaan om in vrede rond te vliegen. De grammofoon werd de bliksemafleider van het Callas-huwelijk. De ruzies over het feit of het 'Ritorna vincitor' of de Griekse versie van 'Hold me tight, o my love, while I'm dying' zou moeten zijn, zorgden ervoor dat veel van de diepere en veel gevaarlijker spanningen van het huwelijk onder de oppervlakte bleven.

Ondanks hun relatieve welvaart waren deze eerste paar jaar in Amerika niet gemakkelijk. Het leven was een voortdurend proces van aanpassing. Hun vrienden, voor het grootste deel eerdere Griekse immigranten, waren welgestelde en aanzienlijke burgers, gekenmerkt door

een zekere welstand, een keurige orthodoxe vroomheid en een heilig ontzag voor de God van de Opinie. Als geheel beschouwd hoorden de familie Callas en hun vrienden bij wat men zou kunnen noemen het lagere deel van de middenklasse. Evangelia was een expert op het gebied van maatschappelijke positie. Ze liet haar man nooit lang vergeten dat zij uit een betere familie kwam dan hij, een situatie die voor haar gekenmerkt werd door het eigen familiekerkhof in Styliis.

Voor een vrouw met haar pretenties was de gedachte aan een rustig leven dat zich oneindig lang voor haar uitstreckte, ondraaglijk. Ze was gedwongen geweest om haar dromen over een carrière op het toneel op te geven en ze had moeten accepteren dat ze haar man nooit zou kunnen omvormen tot de belangrijke, opwindende figuur over wie ze gedroomd had. Ze moest zich in feite verzoenen met het idee dat ze zich nooit zelf zou kunnen onderscheiden, noch de vrouw zou zijn van een aanzienlijk man. Maar berusting paste niet bij haar karakter en haar ambities en streven werden prompt en obsessief op haar dochters overgebracht.

De beide meisjes scheelden bijna zes jaar in leeftijd en op die leeftijd droeg die kloof veel bij aan de idealisering van de oudste door de jongste. Het was niet makkelijk voor Maria: ze was de jongste, de gewoonste, de dikste en de minst charmante. Ze moet ook bijna vanaf het begin van haar leven gevoeld hebben dat ze ook de minst geliefde was. In de competitie om de liefde van moeder had Jackie volledig gewonnen en gedurende haar hele kindertijd bleef Maria bitter jaloers op Jackie. Desondanks adoreerde ze Jackie tegelijkertijd, verlangde ze ernaar bij haar te zijn en eiste ze al haar aandacht op.

Op een juliavond toen ze net vijfenhalf was en ze met haar ouders stond te wachten om de straat naar huis over te steken, zag ze Jackie aan de overkant staan. Ze rukte zich los van haar moeder en rende met uitgestrekte armen naar haar zusje. Een auto die door de straat reed raakte haar en sleurde haar een meter of acht mee voordat hij tot stilstand kwam. George, met de bewusteloze Maria in zijn armen en Evangelia die een schreeuwende Jackie stevig vasthield, kwamen aan in het St. Elisabeth's Hospital aan Fort Washington Avenue in de verwachting dat haar kansen klein waren. George was verstijfd van schrik

en Evangelia was bijna hysterisch toen dokter Korilos, een Griekse hersenspecialist, hun kwam vertellen dat Maria, hoewel ze een shock en een zware hersenschudding had, niet in gevaar verkeerde.

Ze bleef 22 dagen in het ziekenhuis, verzorgd door nonnen. Een tijd nadat ze weer thuis was gekomen was ze prikkelbaarder en wispelturiger dan voor haar ongeluk en ook eerder het slachtoffer van kinderkamerongelukjes en pech. Er waren altijd veel woordenwisselingen tussen Jackie en Maria. De ruzies werden op traditionele wijze beslecht met schreeuwen, schelden en soms, heel soms, met klappen, waarbij Maria's forsheid haar leeftijd tot op zekere hoogte compenseerde. Het enige wat Evangelia niet vergaf, was liegen en de straf die ze ervoor gaf was al eeuwenlang in Griekenland een traditie: ze strooide peper in hun monden en op hun lippen.

Maria's auto-ongeluk was in juli 1929. Een paar maanden later werd de wereld geschokt door de beurskrach van Wall Street. Voor de tweede keer in zijn leven zag George Callas zich genoodzaakt zijn zaak te verkopen, alleen was er dit keer geen sprake van persoonlijke keuze. Er bleef voor Maria in de tijd van 1929 tot 1933, toen de familie keer op keer naar goedkopere appartementen verhuisde en geld voor de eerste keer een echt probleem werd, maar één vast punt over van relatieve welvaart en zekerheid: haar peetvader, dokter Lantzounis. Hij gaf ieder jaar kerstcadeautjes en met Pasen de traditionele kandelaar en zilveren snuisterijtjes. Hij nam ze ook mee op zondagse lunchuitstapjes naar Longchamps in 10th Street. Leonidas, of Leo, zoals meer en meer mensen hem nu noemden, was kort na Maria's geboorte naar het New Yorkse orthopedische ziekenhuis gegaan en was ten tijde van de beurskrach al een succesvol orthopedist.

In het huis van de familie Callas werd geld de oorzaak van onophoudelijke klachten en beschuldigingen over en weer. De voornaamste twistappel waren de pianolessen van de beide meisjes. George Callas, die reizend verkoper van farmaceutische producten had moeten worden om in de basisbehoeften van zijn familie te voorzien, had al flinke geestelijke aanpassingen moeten doen. Hij moest accepteren dat hij niet meer zijn eigen baas was met zijn eigen zaak en dat er weinig vooruitzichten waren dat hij dat ooit weer zou zijn. Hij moest wennen

aan een flinke inkomstenverlaging en hij moest zich de voortdurende herinneringen die zijn vrouw aan hun comfortabele leven in Griekenland ophaalde laten welgevalen. Het toppunt van alles was voor hem dat hij gedwongen werd om een fors gedeelte van zijn zo sterk verminderde inkomen uit te geven aan vier uur pianoles per week voor zijn dochters.

Voor George was dit volstrekte lichtzinnigheid. Het was één ding, betoogde hij bij herhaling, om voor Jackies piano- en balletlessen te betalen toen zij zich zulke onnodige luxe konden veroorloven, maar iets heel anders om geld dat ze nodig hadden om eten en de huur te betalen aan signorina Santrina te geven om de meisjes te leren de piano te bespelen zonder de pedalen te gebruiken. Hij kon geen rechtvaardiging zien voor deze uitgave en geen andere reden dan de loze dromen van zijn vrouw over roem in de muziek en in het theater, haar manier om gefrustreerde ambities bij volmacht te bevredigen. Dat zei hij haar. Hij zei het nog eens. En nog eens. En iedere week als zij de dollarbiljetten voor signorina Santrina zat uit te tellen zei hij het opnieuw.

Desondanks begon Maria in 1930 toen ze zeven was met haar muzikale opleiding. De daaropvolgende dertig jaar zouden muziek en werk, aanvankelijk langzaam en onmerkbaar, maar ieder jaar steeds meer, de essentie vormen van Maria's wakende leven en, voor zover iemand dat kan zeggen, ook van haar dromende leven – reëler dan alles wat er verder nog bestond, een verrukking en een kwelling tegelijk.

Natuurlijk gebeurt er niets van blijvend belang op een speciaal moment, maar als er al een symbolisch ogenblik was waarop Maria's bestemming werd bezegeld en waarop, tenminste in termen van haar moeders bemoeienis met die bestemming, geen terugkeer meer mogelijk was, dan zou het die warme meiavond moeten zijn toen Maria tien was. Ze zat piano te spelen en zong 'La Paloma'. Haar moeder weet nog ieder detail op te roepen: de ramen stonden open, de vitrages wapperden en er speelden kinderen op straat. Evangelia keek uit het raam en zag dat de straat vol mensen stond, die luisterden en applaudisseerden – een grote menigte die niet weg wilde gaan voordat Maria met zingen was opgehouden. Een ander moment en een andere warme

avond kwamen toen in haar herinnering op: de avond, al die jaren geleden, toen ze aan haar vaders voeten had gezeten op de veranda en verrukt naar hem had geluisterd toen hij de aria van de hertog zong. Terwijl Maria nog praatte en droomde van het beroep van tandarts, had haar moeder al besloten dat ze zangeres zou worden en dan niet zomaar een zangeres maar een groot zangeres, en dan niet zomaar een groot zangeres maar een beroemde, een wereldberoemde zangeres. In Evangelia's gedachtegang waren liefde, geluk, roem en geld inwisselbare munten. Zolang ze dit idee had, streefde ze blind voor alles wat er verder nog was naar roem voor haar dochter. Deze blinde gedrevenheid werd de belangrijkste kracht die Maria in haar leven zou voortstuwen.

Maria won zangprijzen op school en op zondagsschool en ze kreeg hoofdrollen in schooltoneelstukken en concerten. Alleen haar moeder zag deze triomfen van de kindertijd als voorproefje van wat nog zou komen. Alle andere mensen die de beide Callas-dochters zagen begonnen ze te vergelijken en kwamen, ondanks de zes jaar die ze in leeftijd verschilden, tot een zeer definitieve conclusie. Het ene meisje was lang, slank en knap en had kastanjebruin haar en mooie bruine ogen, terwijl het andere meisje plomp, donker en klein was met enorme pukkels en donkere ogen die ze achter een zware bril verborgen hield. Maria werd als niet meer dan de nachtschaduw van haar zuster gezien, minder knap, minder veelbelovend, kortom minder 'talentvol'. Het was voor iedereen duidelijk, tenminste als eerste indruk, dat de oudste zuster geen problemen zou hebben een goed huwelijk te sluiten, een knappe familie zou hebben en altijd van inkomsten zou zijn voorzien, terwijl de jongste zeer waarschijnlijk altijd zelf zou moeten zien rond te komen en waarschijnlijk een oude vrijster zou worden – en een jonge tante. Met ieder jaar dat voorbijging deed Maria ook al het mogelijke om die indruk te versterken. Gedurende haar hele vroege jeugd had ze zichzelf vergeleken met haar zo bewonderenswaardige zuster, maar al snel gaf ze het op, met dezelfde reactie van zelfbescherming tegenover iets onbereikbaars die de vos onbereikbare druiven zuur liet noemen.

Het moet al tamelijk vroeg zijn geweest, zelfs nog voordat ze tiener

werd, dat Maria besloot dat de hele traditionele vrouwelijke kant van het leven – uiterlijk, figuur, kleding, de kunst om charmant te zijn, het kijken hoe gasten zich vermaakten en het voeren van de juiste, passende conversatie – het domein van haar zuster was. Ze smeedt voor een hele tijd de deur dicht voor die kant van haarzelf, maar ze bleef zitten met de verborgen achterdocht dat er aan de andere kant van die deur een speciale schat lag die voor haar onbereikbaar was.

Toen ze elf was had Maria's leven al de vorm aangenomen die het zou houden tot de ommekeer van 1937. 'La Paloma' had haar eerste publiek gebracht en een nationale radiowedstrijd op het Mutual Radio Network leverde haar haar eerste *eerste* prijs op – een Bulova-horloge dat ze nog jaren nadien trots droeg. Haar tweede openbare optreden was in een kindershow in Chicago. Deze keer won ze de tweede prijs, maar het feit dat Jack Benny presentator was vormde een ruime compensatie.

Dat was het begin van het lange, veeleisende circus van kindershow's, radioprogramma's en eindeloze wedstrijden. De volharding die Maria's moeder in haar carrière stopte werd slechts geëvenaard door haar blindheid voor haar emotionele noden. 'Er zou een wet moeten zijn tegen zoiets,' zei Maria jaren later bitter. 'Een kind dat zo wordt behandeld wordt oud voor zijn tijd. Een kind zou niet van zijn kindertijd mogen worden beroofd!' Maria werd niet van haar kindertijd beroofd, maar wel van de onvoorwaardelijke liefde die het grootste geschenk is dat iemand een kind kan geven – de liefde die een bron vormt waaruit men later steeds weer opnieuw kan putten. Alle liefde en goedkeuring die Maria in die tijd kreeg was puur voorwaardelijk. 'Alleen wanneer ik zong voelde ik me geliefd,' zei ze bij een van die heel zeldzame gelegenheden dat ze bereid was om over haar jeugd te praten, in plaats van het onderwerp direct uit haar gedachten te zetten.

Nadat ze een bril begon te dragen toen ze vijf was raakte ze zo overtuigd van haar eigen lelijkheid dat ze liever ergens anders naar keek of zelfs haar ogen dichtdeed om maar niet in de spiegel te hoeven kijken. Ze voelde zich, zoals ze het jaren later zelf noemde, 'verafschuwd en afstotend lelijk'. Ze zag zichzelf als terecht versmaad en was ervan overtuigd dat ze een lelijk eendje was, dik, onhandig en onpopulair.

Wat liefde betreft tekortgedaan door degenen om haar heen, poogde ze de knagende leegte die ze voelde met eten te vullen. Het was alsof Evangelia, niet in staat haar jongste dochter de liefde te geven waarvan ze wist dat ze die aan haar verschuldigd was, probeerde haar schuld te delgen op de enige concrete manier waarop ze kon: door praktisch onbeperkte hoeveelheden voedsel voor haar klaar te maken. Zelfgebakken brood, macaronada (Italiaanse macaroni met mama's eigen saus van gebakken uien met gehakt), gebakken aardappels en saganaki (twee eieren met gesmolten kaas) waren Maria's favoriete gerechten. Een tijdlang was zelfs geen enkele maaltijd, hoe uitgebreid ook, niet compleet als ze haar saganaki niet gehad had. Zelfs midden in de nacht zou ze wakker worden en, half in slaap, naar de keuken lopen om wat er ook maar aan snoep, taart of ijs was mee naar bed te nemen om zich in slaap te eten.

Jaren later tekende dit patroon zich nog steeds af. We horen de echo van gewoontes uit de kindertijd in de woorden van madame Biki, 27 jaar lang de ontwerpster van Maria's kleding en haar vriendin: 'Altijd als Maria bij ons kwam maakten we een dienblad voor 's nachts voor haar klaar voor het geval ze wakker zou worden en iets zou willen eten.' Alleen zouden er nu op het blad fruit en champagne staan in plaats van taart en snoep. Het kwetsbare, ongelukkige meisje bestond nog steeds, maar nu wel goed onder de duim van de wereldberoemde Maria Callas.

De herinneringen die ze aan haar New Yorkse kindertijd had zijn vrijwel uitsluitend somber en vol zelfmedelijden, maar Maria's kindertijd was volstrekt niet alleen maar kommer en kwel. In feite kon Evangelia, wanneer ze haar dochters niet opjutte en voortjoeg, geen eisen stelde en geen prestaties wenste, een schat van een moeder zijn. Ze had er talent voor om een wandeling naar een optreden van een band in het Central Park tot iets speciaals te maken. Ook het bezoek aan de bibliotheek werd onder haar leiding een twee keer per week terugkerend religieus ritueel. Ze namen de metro naar de bibliotheek op de hoek van 42nd Street en Fifth Avenue, waar Evangelia de meisjes zonder enig succes aanspoorde om de 'meesterwerken' te lezen. Ze bedoelde daarmee vooral Tolstoj, Victor Hugo en Dostojewski. Ze had

er nooit een zelf gelezen, maar haar geloof in hun grootheid zou nauwelijks zijn toegenomen als ze ze gekend had. Toch kon geen enkele loftuiting aan het adres van Dostojewski Maria wegstrijken van de plank met operaopnamen. Ze luisterde er uren naar en voor tien cent per stuk leende ze er iedere keer minstens twee, aangezien de crisis haar moeders pogingen om zelf een platencollectie van opera's aan te leggen had verijdeld.

Behalve de bibliotheek waren er nog twee regelmatige wekelijkse uitjes voor de Callas-dochters. Het eerste was op zondagmorgen als Evangelia haar dochters meenam naar de Grieks-orthodoxe kerk van St. Spyridon op Washington Heights. Maria hield van het zingen in de kerk en was gefascineerd door alle rituelen. Dieper dan dat ging haar geloof niet. Dat van haar moeder ging nauwelijks zo diep: voor Evangelia had religie weinig meer om het lijf dan respectabel en beschaafd zijn en geen 'liefjes' buiten het huwelijk hebben. De belangrijkste gebeurtenis vond iedere dinsdagavond plaats als Jackie en Maria hun speciale wekelijkse traktatie kregen: tjajtpoi bij het Chinese restaurant op Washington Heights. Terwijl de kerk in Evangelia alle ingetogenheid en bekrompenheid naar boven bracht, liet het Chinese restaurant haar speciale talent om het doodgewone van glans te voorzien uitkomen. Door hun moeders ogen leerden Jackie en Maria zelfs het feit dat het restaurant een receptionist had als iets bijzonders te zien.

Merkwaardig genoeg was echter toch de bibliotheek op de hoek van Fifth Avenue en 42nd Street het paradijs van Maria's jeugd. Daar, weg van thuis en van school, kon ze haar tekortkomingen, haar ellende en haar fouten, zowel de echte als de ingebeelde, vergeten en in de fantasie van de opera haar eigen wereld creëren. Daarna zou ze haar schatten mee naar huis nemen en proberen de wereld die ze in haar geest schiep zo lang mogelijk de werkelijkheid te laten vervangen. Thuis luisterde ze vaak naar de platen met haar hoofd tegen het venster, terwijl ze door haar dikke brillenglazen en het waas dat door haar adem op de ruiten zat naar buiten staarde. Waarnaar? Paleizen, koetsen, juwelen en geharnaste ridders? Of droomde ze al van rode fluwelen gordijnen en een haar verafgodend publiek?

Toen ze twaalf was had ze ontdekt, hoewel ze nog steeds praatte

over tandarts worden, dat ze haar moeders waardering slechts door zingen kon verkrijgen. Ze wist ook dat dit de enige manier was om op school de aandacht te trekken en zelfs populair te worden. Juffrouw Jennie Sugar, een van Maria's onderwijzeressen op Public School 189 op Washington Heights herinnert zich haar vaagjes als een 'plezierig, beleefd meisje' – nauwelijks een leerling dus die de Hudson of de Theems in vuur en vlam zou kunnen krijgen. Het was in die tijd een rol in een opvoering van *The Mikado* die in Maria's geest al het vage besef deed ontstaan dat zingen haar enige ontsnappingsmogelijkheid was uit de verachte obscuriteit. Ze genoot intens van het applaus en de complimenten van haar klasgenoten: populariteit, hoe kortdurend ook, leek een bevredigend substituut voor de liefde waar ze naar hunkerde.

Op school leerde ze ook dat weerloos zijn en over het hoofd gezien worden verschrikkelijk is. Het was natuurlijk niet voor het eerst dat ervaringen op school een kind in een beginnende misantroop hebben veranderd, maar Maria's pijnlijke tijd op school versterkte zeer zeker haar toch al sombere houding jegens de wereld. De toestand in de natuur, zou ze hebben gezegd als ze haar gevoelens in een huisbakken filosofie had willen uitdrukken, is een toestand van oorlog en de grote wet van de natuur is 'wee de overwonnenen'. Maar nu had ze eindelijk een methode gevonden om figuurlijk terug te slaan: ze zou haar stem gebruiken om een einde te maken aan de klaarblijkelijke superioriteit van iedereen om haar heen. 'Ik haatte school. Ik haatte de wereld,' was haar manier om dertig jaar later deze periode weer op te roepen. Het fundament voor haar sombere visie op de wereld en haar bittere levensfilosofie was al gelegd: 'Leven is lijden en iedereen die dat niet aan zijn kinderen vertelt is oneerlijk, wreed... als je leeft, vecht je. Dat is voor iedereen hetzelfde. Het enige verschil zijn de wapens die je hebt en de wapens die tegen je gebruikt worden. Dat is de combinatie van persoonlijkheid en omstandigheden, dat is het noodlot.'

Iedere dag die voorbijging werd ze er zekerder van dat het lot haar niet alleen haar stem gegeven had als wapen, maar haar ook tot beheerder ervan had benoemd. Op een zaterdagmiddag kreeg de familie een eerste aanwijzing dat Maria zich als zelfbenoemde autoriteit op

het gebied van de zangstem beschouwde. De hele familie zat samen met een vriend naar de radio te luisteren, naar een opvoering van *Lucia di Lammermoor* uit de Metropolitan Opera. Lily Pons was Lucia; ze was halverwege de ‘waanzinaria’ toen Maria met haar hand dreigend naar de radio gebaarde en echt kwaad door haar gezang heen riep dat ze van haar toonhoogte was afgeweken. De vriend antwoordde kribbig dat de dame in kwestie een grote ster aan de Metropolitan was en dat een kind meer respect zou moeten tonen. ‘Het kan me niet schelen of ze een ster is,’ barstte Maria uit. ‘Ze zingt vals. Wacht maar en let maar op, op een dag zal ik zelf een ster zijn, een grotere ster dan zij.’

Het was nog steeds meer bluff dan overtuiging, maar Maria’s vechtinstant begon zich kenbaar te maken. Ze had zich nu voorgenomen iemand te *zijn*, hoewel het nog een jaar zou kosten, haar laatste jaar in New York, om dit vage gevoel te veranderen in het besluit om ’s werelds beste, beroemdste en meest benijde zangeres te worden en om dit besluit te veranderen in het enige doel dat haar leven de volgende twintig jaar zou leiden.